

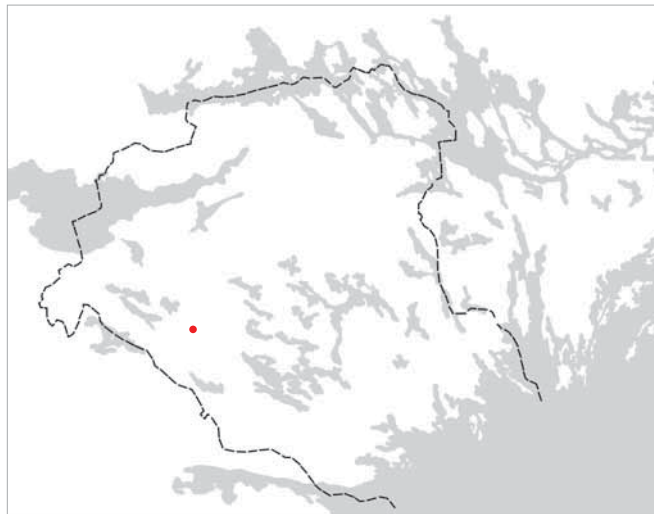
Arkeologisk förundersökning

En boplats vid Forssjö

Tidigneolitikum

RAÄ 39, Stora Malms socken, Katrineholms kommun,
Södermanlands län

Patrik Gustafsson

Arkeologisk förundersökning

En boplats vid Forssjö

Tidigneolitikum

RAÄ 39, Stora Malms socken, Katrineholms kommun,
Södermanlands län

Patrik Gustafsson

ARKEOLOGISKA MEDDELANDEN 2002:24

© 2002 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Landstinget Sörmland
Kultur & utbildning Sörmland
SÖRMLANDS MUSEUM
Box 314, S-611 26 Nyköping
arkiv.bibliotek@kuf.dll.se

Grafisk form och layout: Lars Norberg och Patrik Gustafsson.
Omslag och inlaga är reproducerad vid Sörmlands museum.
Kart- och ritmaterial: Patrik Gustafsson
Omslagsbild: Södermanlands län. Undersökningsområdets geografiska läge
markerat med röd punkt.

Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande 97.0350

Nyköping 2002

ISSN 1402-9650

Innehåll

Utgångspunkt 4

Syfte och metod 4

Syfte
Metod

Landskap 4

Natur
Kultur

Resultat 7

Hänvisningar 8

Källor
Litteratur

Administrativa uppgifter 8

Bilagor 9

1. Paleogeografisk karta
2. Anläggningstabell
3. Fyndtabell

Utgångspunkt

En arkeologisk förundersökning har utförts av Sörmlands museum under 010912 vid RAÄ 39, Stora Malms socken, Katrineholms kommun i Södermanlands län (se figur 1).

Vägverket, Region Mälardalen planerade att under år 2001 utföra ett antal underhållningsarbeten på vägar i Södermanlands län. Arbetet skulle bland annat innebära dikesrensning och kantskärning.

Inför arbeten längs väg 549, som går mellan Forsjö och Stora Malm var avsikten att en arkeologisk förundersökning skulle genomföras av den del av RAÄ 39 som berördes av vägen. Tyvärr hade entreprenören redan utfört arbetet längs den aktuella sträckan, innan den arkeologiska förundersökningen var påbörjad.

Beslut i ärendet var fattat av länsstyrelsen i Södermanlands län enligt 2 kapitlet 13§ i lagen om kulturminnen (KML). Förundersökningens resultat skall utgöra underlag för länsstyrelsen och uppdragsgivaren inför fortsatt hantering av ärendet. Ansvarig för förundersökningen var Patrik Gustafsson. I fält deltog även Lars Norberg.

Syfte och metod

Syfte

Syftet med den arkeologiska förundersökningen var att i ett första skede besiktiga platsen, detta för att fastställa eventuella skador på fornlämningen.

Skadade anläggningar längs den släntade ytan skulle undersökas och dokumenteras. Vidare skulle fornlämningen avgränsas. Därefter skulle de släntade avsnitten täckas för att förhindra framtida skador.

Metod

Inför fältarbetet studerades främst fornminnesregistret (FMR) med tillhörande ekonomiskt kartblad. Vidare studerades Sveriges geologiska undersökningars karta (SGU) samt topografiska kartan. Efter detta skede specialinventerades de släntade ytorna längs vägen. Därefter rensades ett cirka 0,05-0,10 meter tjockt lager bort för hand. Anläggningen som undersöktes har dokumenteras i profil skala 1:20. Anläggning och fynd mättes in med hjälp av måttband.

Efter avslutad arkeologisk förundersökning skulle den släntade ytan inom RAÄ 39 täckas över med så kallad geotextil (fiberduk). Därefter skulle ytorna

täckas med lämplig mängd grus. Övertäckningen utfördes av vägverket.

Landskap

Natur

Den aktuella ytan längs väg 549 utgörs av en flack platå av sandmark, vilken utgörs av en del av Katrineholmsåsen. Denna yta avgränsas i öster och väster av svackor med finare sediment. Området är idag beväxt med tallar och kan närmast liknas vid en tallhed. Området för förundersökningen ligger på cirka 45 meter över havet.

Kultur

Boplatsen upptäcktes av skolläraren Enoc Lindahl som påträffade keramik i vägkanten 1945. Han anmälde detta till dåvarande landsantikvarie Ivar Schnell. Senare samma år fosfatkarterade doktor Sten Florin och Ivar Schnell ett område längs vägen samt grävde några provgropar. I dessa gropar påträffades bland annat en pilspets av skiffer, stenyxfragment, en slipsten samt keramik. Boplatsens yta gavs en generaliserad minimiutsträckning om cirka 40x15 meter (nordost-sydvästlig riktning) längs vägen. Avgränsningen är utförd med utgångspunkt från den fosfatkartering som Florin och Schnell utförde (1950:18).

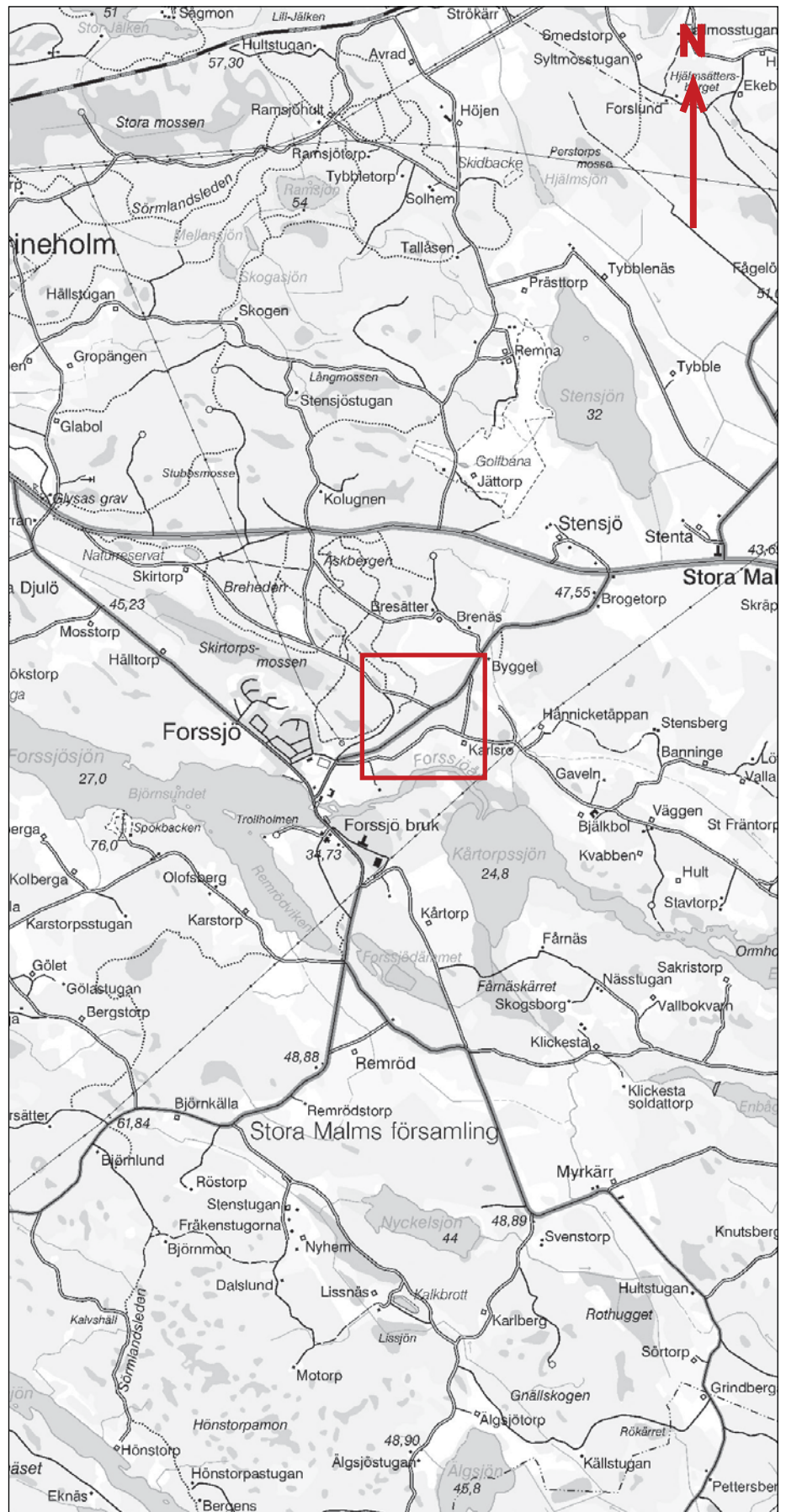
Enligt fornminnesregistret är boplatsens begränsningen oklar. Därför bör en större yta i händelse av en exploatering av området undersökas än den ovan föreslagna (FMR).

Såväl Florin som Schnell bedömde att RAÄ 39 var samtida med den så kallade Vråkulturen samt vara en del av densamma. Denna slutsats drogs vid en jämförelse av keramikmaterialet från RAÄ 39 och från den tidigare undersökta boplatsen RAÄ 43 vid Östra Vrå (Florin & Schnell 1950:18).

Vråkulturen är ett äldre kulturbegrepp och benämns i dag trattbägarkultur (Kihlstedt 1997:115-116). I närområdet återfinns ett flertal andra trattbägarboplatser, till exempel Östra Vrå belägen cirka 5 kilometer ostnordost om Forssjöboplatsen (Se bilaga 1).

Vid den tiden, cirka 5000 BP, det vill säga cirka 3900 f.Kr. låg havet cirka 35 meter över dagens havsnivå. Därmed utgjordes det dåtida landskapet av en vidsträckt skärgårdsmiljö (Risberg med flera 1991:35). Forssjöboplatsen låg då på den södra sidan av en större ö (se bilaga 1).

• = RAÄ 39

Figur 1. Utdrag ur Gröna kartans blad (GSD) Katrineholm 9G NO med undersökningsområdet markerat. Skala 1:50 000.

Figur 2. Detaljplan med undersökta ytor, fyndplatser samt föreslagen begränsning för fornlämning RAÄ 39. Begränsningen skall dock ses som hypotetisk. Underlag: Fastighetskartan (GSD). Skala 1:2000

Resultat

Sörmlands museum besiktigade platsen några dagar innan den aktuella förundersökningen skulle påbörjas. Vid detta besökstillfälle kunde det konstateras att släntningsarbetet genomskurit en anläggning i vilken flera slipstensfragment kunde ses. Det gick heller inte att utesluta att fler anläggningar samt kulturlager skadats på ömse sidor av vägen.

Vid den efterföljande förundersökningen inventerades först vägläntan på ömse sidor om vägen. Vid denna del av arbetet inventerades även området närmast söder om vägen, varvid några av Schnells grävda rutor fortfarande kunde skönjas som fyrkantiga svackor i markytan.

Därefter skrapades ett cirka 0,05-0,10 meter tjockt lager bort för hand längs de tidigare släntande ytorna. I den östra delen av förundersökningsområdet rensades anläggningen som påträffades vid besiktningen fram. Anläggningen (A1) utgjordes av en svårtolkad grop, cirka 0,60 meter i diameter stor i plan och cirka 0,50 meter djup (se figur 3 och 4). I anläggningen påträffades, 79 slipstensfragment av röd sandsten (F1).

Cirka 150 meter sydväst om anläggningen vid vägens norra sida påträffades en knacksten (F5) samt ett flintavslag med brukskador (F4). Mellan dessa fyndplatser framkom vid vägens södra sida ett kvartsavslag i form av ett splitter (F2) samt ett ska-

dat retuscherat avslag av kvarts, möjligen en pilspets (F3). Avlaget har reducerats med bipolär teknik och därefter har ena eggssidan fått fem tydliga retuscher. Skadan utgörs av att distaldelen gått av. Fynden gjordes på båda sidor om vägen längs en cirka 150 meter lång sträcka i sydvästlig-nordostlig riktning. Fynden påträffades, cirka 0,10-0,20 meter under torven, utom F1 som framkom i fyllningen till A1.

Boplatsen kan med utgångspunkt från spridningen av fynd och anläggning konstateras vara större till ytan än den tidigare antagna. Förslagsvis sträcker sig boplatsen fram till höjdkurvan 50 meter över havet, strax norr om RAÅ 39, där ett höjddparti återfinns. Boplatsen begränsas österut topografiskt genom en relativt brant sluttning och följer troligen i princip höjdkurvan 45 meter över havet. Åt sydväst upphör boplatsen ungefär där F5 påträffades. I fält noterades det att marken började att slutta nedåt, åt sydväst om fyndplatsen. Marken övergick därefter i en mindre myr. Boplatsens begränsning åt väster får fortfarande anses som oklar (se figur 2).

011010 hade NCC Nyköping på uppdrag av Vägverket, Region Mälardalen täckt båda sidor av vägen, längs en sträcka på cirka 150 meter med fiberduk (geotextil). Ovanpå duken lades ett, cirka 0,10 meter tjockt lager med grus. Detta för att skydda och markera fornlämning RAÅ 39 inför framtiden.

011102 besiktigades detta arbete av Sörmlands museum.

Figur 2. Anläggning 1, gropen, under utgrävning. Från norr.
Foto: Patrik Gustafsson.

Hänvisningar

Källor

Geografiska Sverigedata (GSD). Fastighetskartan och fornlämningsöversikten. Lantmäteriet. Gävle.

Geografiska Sverigedata (GSD). Gröna kartan. Södermanlands län. Kartförlaget, Gävle. 1996.

Gröna kartan. Topografiska kartan. Katrineholm 9G N0. Skala 1:50000. Lantmäteriverket. Gävle. 1995.

Sveriges Geologiska Undersökning (SGU). Jordartskartan ser Ae nr 60, 10H Strängnäs SO. Skala 1:50000. Växjö. 1982.

Sörmlands museums arkiv

Fornminnesregistret (FMR). Stora Malms socken.

Ekonomisk karta över Sverige, Forssjö Bruk 9G 7f, (Fornlämningsöversikten). Upprättad av Rikets allmänna kartverk. Skala 1:10000. Lantmäteriverket. Gävle. 1986.

Litteratur

Florin, S. & Schnell, I. 1950. *Stora Malm och Katrineholm. Sörmländska fornminnen, 3*. Södermanlands hembygdsförbund. Eskilstuna.

Kihlstedt, B. 1997. Östra mellansverige. *Regionalt och interregionalt. Stenåldersundersökningar i Syd- och mellansverige*. Red. Larsson, M. & Olsson, E. Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar. Skrifter nr 23. Stockholm.

Risberg, J., Miller, U. och Brunnberg, L. 1991. Deglaciation, Holocene Shore Displacement and Coastal Settlements in eastern Svealand, Sweden. *Quaternary International* 9, s. 33-37.

Administrativa uppgifter

Rapporten ingår i Sörmlands museums rapportserie: Forssjö. Arkeologiska meddelanden 2002:24 Sörmlands museums dnr: KUS01258

Länsstyrelsens dnr: 220-5783-2001

Tid för undersökningen: 2001-09-12

Personal: Patrik Gustafsson och Lars Norberg

Fornlämningsnummer: RAÅ 39

Belägenhet: Ekonomisk kartan över Sverige i skala 1:10 000. Forssjö Bruk 9G 7f. Upprättad av Rikets allmänna kartverk.

Förundersökningsområdets sydvästra hörn:

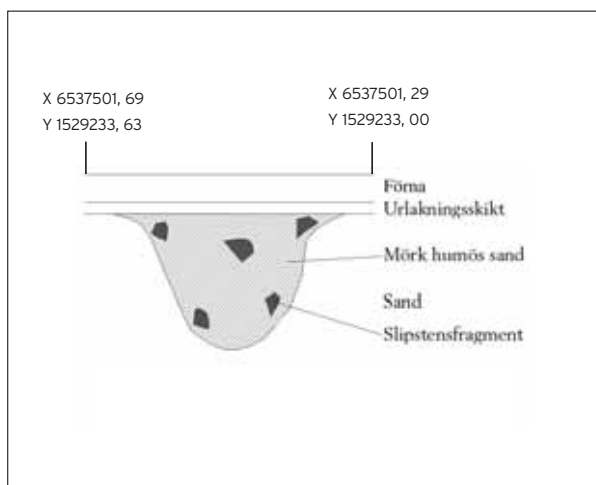
X 6537250 Y 1529000

Koordinatsystem: RT 90

Höjdsystem: Rikets höjdsystem (RH70)

Undersökt yta: cirka 300 m²

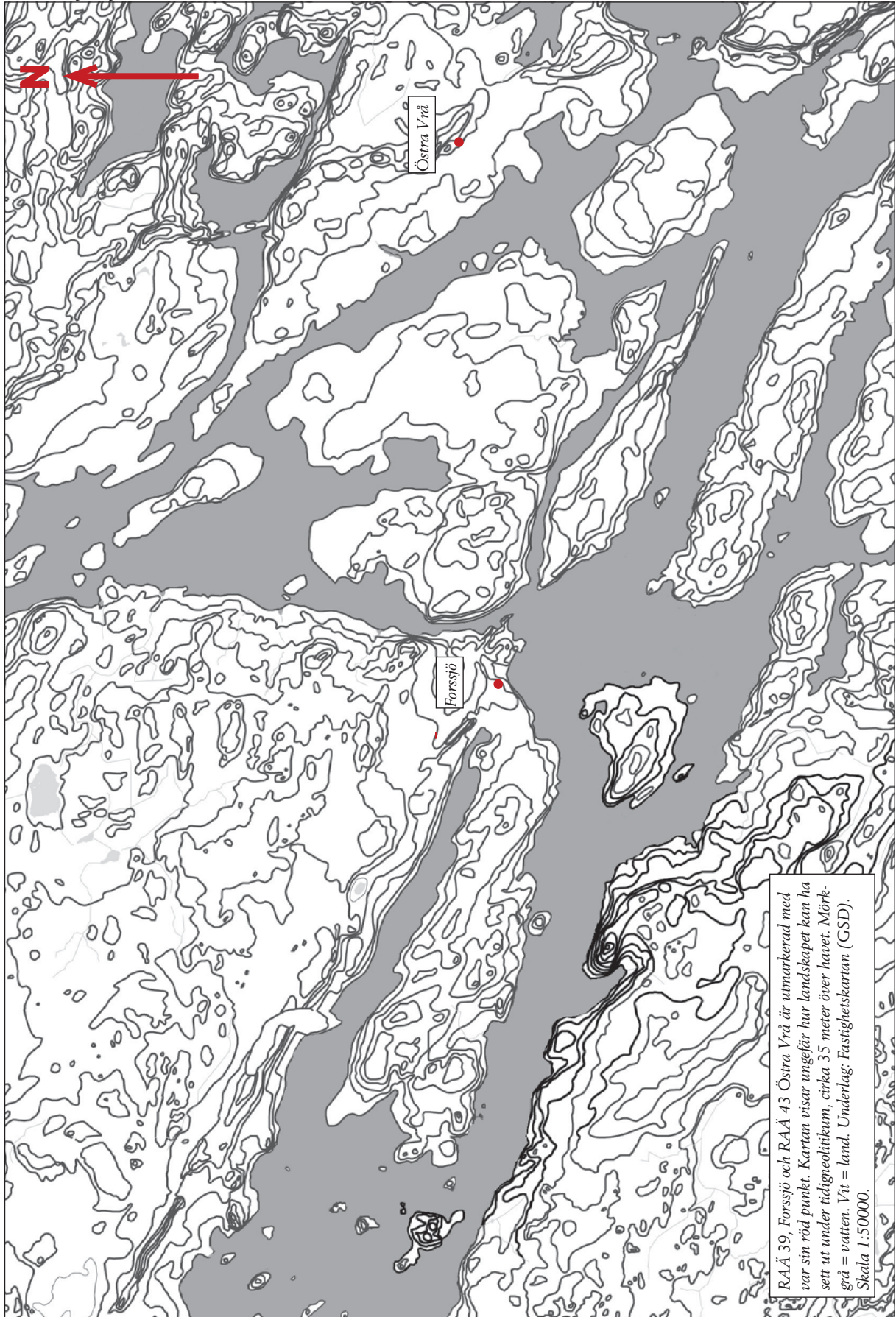
Dokumentationsmaterial förvaras i Södermanlands museums arkiv. Fynd med nummer 1-5 förvaras på Sörmlands museum tills fyndfördelning sker.

Figur 2. Anläggning 1, gropen, i profil. Sedd från nordväst. Skala 1:20

Bilagor

1. Paleogeografisk karta.

2. Anläggningstabell

Anl. nr	Typ	Storlek (m)	Djup (m)	Form i plan	Form i profil	X	Y	Z
1	Grop	0,60x0,60	0,50	Rundad	Skålad	6537501,400	1529233,400	45,55

3. Fyndtabell

Fynd nr.	Sakord	Material	Antal	Antal frag.	Vikt (g)	L. (mm)	B. (mm)	Tj. (mm)	Anmärk.	X	Y	Z
1	Slipsten	Sandsten	79		6319	160	120	70	Sönderslagen	6537501,400	1529233,400	45,55
2	Splitter	Kvarts	1	1	1	10	8	2		6537499,000	1529229,800	45,54
3	Pilspets?	Kvarts	1	2	2	26	16	5	5 retuscher	6537461,600	1529177,600	45,57
4	Avslag	Flinta	1	6	6	41	15	11	Krusta, bruksskaderetuscher	6537427,400	1529112,600	45,42
5	Knackten	Grönsten	1		615	88	85	60	Oregelbunden form	6537423,000	1529107,400	45,30